

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב): – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

502

משיחות מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א • גיליון חג הפסח תשפ"א

והגדת לבנוך – וכאן הבן שואל

שו"ת בענייני חינוך עם רבני ת"ת תשב"ר הרב ברכסים, אדר תשפ"א

רבנו שליט"א: בלי הסבר. אם מסבירים הסבר לא מדויק אזי שבשטא כיון דעל על (ב"ב כא, א).

שאלה: ומה לומר כשתלמידים שואלים את הרבי מה ההסבר?

רבנו שליט"א: לומר כשתהיה גדול אז תבין.

שאלה: האם כשמלמדים חומש צריכים להיצמד לפירוש רש"י או שיכולים לבחור בכל פעם מפרש אחר שעשוי להתקבל יותר על לב התלמידים?

רבנו שליט"א: רק רש"י. לא מפרשים אחרים.

שאלה: עד כמה חשוב נושא ההספק, האם לתת על כך דגש או שהעיקר הוא הלימוד מתוך נעימות?

רבנו שליט"א: העיקר מתוך נעימות, שיקבלו טעם ויאהבו את הלימוד.

שאלה: אם כן עדיף האיכות מאשר כמות?

רבנו שליט"א: זה תלוי האם יש טעם בזה. באמת אצל ילדים הכמות חשובה מאד, אבל אם הכמות היא בלי טעם זה לא כדאי, כי הילד לא מתקשר לזה.

שאלה: האם נכון לשלב סיפורי מדרשי חז"ל גם כשזה על חשבון ההספק?

רבנו שליט"א: אם זה דברים של אמונה, דברים שמוסיפים אמונה.

שאלה: האם נכון ללמוד עם ילדים למיגרס פסוקים בעל פה?

רבנו שליט"א: אני חושב שזה לא מקובל, לא נוהגים את זה.

שאלה: האם יש ענין שילד ישנן משנה בעל פה אף על פי שאינו מבין מספיק?

רבנו שליט"א: משנה אחת אפשר, וזה גם משפיע, יש בזה קדושה.

שאלה: האם וכמה נכון לעשות אווירה חזקה של לימוד גמרא או משנה בעל פה גם כשיודעים שחלשים עלולים להיפגע כי אין להם היכולת לשנן הכל בעל פה כמו חבריהם?

רבנו שליט"א: זה בעיה, זה יזיק לחלשים וישבור אותם.

שואל: אם כן זה יהיה על חשבון המצוינים...

רבנו שליט"א: המצוינים הרי הם בין כך לומדים, גם בלי זה הם לומדים.

שואל: מצד שני אפשר לעשות אווירה בכיתה שהמצוינים יגיעו לעוד יותר הישגים?

רבנו שליט"א: אבל זה ישבור את החלשים, ואם זה יזיק לאחרים לא כדאי. הרי המצוינים בין כך לומדים, ואין זה חיסרון בחינוך, ובאיכות החינוך הם מקבלים חינוך טוב, ורק פחות ידיעות יש להם, ולא כדאי שיזיקו לאחרים וישבורו אותם.

שאלה: האם להתקין בסדר התפילה בכיתה לומר גם קרבנות כפי שמוזכר בהלכה?

רבנו שליט"א: תלוי האם זה יהיה קשה או קל לילדים.

שואל: יתכן שיותר ארוך יהיה יותר קשה להם.

רבנו שליט"א: אם כן שיאמרו רק משהו, כגון פרשת התמיד, וזה לא קשה.

שאלה: האם ומה נכון להעיר לילד שיושב בשתיקה ולא מצטרף כראוי לתפילה בכיתה?

רבנו שליט"א: להשפיע עליו בדרכי נועם, כי יתכן שיש איזו סיבה שקשה לו, וצריך לדעת מה הסיבה. צריכים להשפיע עליו בזה, אך בדרכי נועם, הכל בדרכי נועם.

שאלה: בימים שסוף זמן קריאת שמע מוקדם, האם להתאמץ להקפיד בכיתה שיקראו לפני סוף הזמן השני, ולמהר את התפילה או לקרוא קריאת שמע לפני התפילה?

רבנו שליט"א: האם התלמידים כבר אחרי בר מצוה?

שואל: הם עדיין לפני בר מצוה.

רבנו שליט"א: אם כן שיעשו כפי מה שיותר נוח וקל לתלמידים, יתכן שיש בזה ענין של חינוך, אך לעשות זאת באופן היותר קל עבורם.

שאלה: יש ילדים בכיתה שרוצים להתפלל לאט ויש שרוצים יותר מהר, כיצד ראוי לנהוג?

רבנו שליט"א: לאט אין הכוונה סתם לאט אלא באופן סביר...

שואל: כן, יותר בנחת, ויש ילדים שאומרים את המילים יותר מהר.

רבנו שליט"א: צריכים להשפיע עליהם שישכימו ולא ידרשו למהר ומדוע שלא יהיה יותר לאט, להסביר להם שזה כדאי להם.

שאלה: האם לילדים לפני בר מצוה יש ענין של 'ברב עם' להתפלל יחד עם ילדים אחרים, ולצרף כמה קבוצות לתפילה משותפת?

רבנו שליט"א: מסתמא יש ענין בזה, אך האם אין בכך קושי?

שואל: לפעמים קצת יותר קשה במשמעת.

רבנו שליט"א: אם לא תהיה משמעת זה לא כדאי. אם יש משמעת ורק למלמד זה קשה, אזי זה תלוי במלמד, אבל אם יהיה חוסר משמעת לא כדאי.

שאלה: האם נכון להביא ילד לחנכו לחלק מהתפילה בבית הכנסת, על דעת שחלק מהתפילה הוא ישחק בחוץ סמוך לבית הכנסת באופן שלא מפריע למתפללים.

רבנו שליט"א: אם הוא ילד קטן לכאורה עדיף שיהיה בבית.

שאלה: דברים שאי אפשר להסביר לילדים כפי גילם, האם נכון להסביר הסבר לא מדויק, או שעדיף לומר כי את זה איננו מסבירים?

וכבר אמרתי בעבר כי כשאומרים שיעור צריכים שיהיה שיעור כזה שהמציאות יבינו בקלות, והבינוניים אם יתאמצו יבינו הכל, והחלשים יבינו חלק, ואזי גם הם יוצאים עם תועלת מהשיעור ויש להם סיפוק ואינם נשברים.

שאלה: אבל הרי בכל 'מבצע' בכיתה יש את המצוינים והבינוניים והחלשים, אם כן איך אפשר לעשות מבצעים?

רבינו שליט"א: באמת אם זה מוזיק לחלשים זה לא כדאי.

שאלה: האם נכון לעודד ילד ללמוד משניות משאר סדרים שאינם נלמדים בחיידר? ילד שיכול ומסוגל לכך.

רבינו שליט"א: אם זה לא על חשבון החיידר למה לא.

שואל: זה לא על חשבון.

רבינו שליט"א: ומדוע לא גמרא? עדיף גמרא, לעודד שילמד גמרא, גמרא זה הבנה!

שאלה: האם נכון לאפשר לילד ללמוד לימודים נוספים בהספק, למרות שזה יכול להרגילו להבין מדי שטחי.

רבינו שליט"א: זה לא מוזק [במקום אחר הביא רבינו שליט"א ממרן הקהילות יעקב זצ"ל שנשאל על כך והשיב כי דפי גמרא אינם מקלקלים את ההבנה, ורק יש דפים אחרים, כגון עיתונים, שמקלקלים את ההבנה].

שאלה: האם נכון להאט את קצב הלימוד כדי שיוזכרו יותר בעל פה?

רבינו שליט"א: זה תלוי כמה מספיקים, ההספק חשוב מאד.

שאלה: האם ידוע על גדולי ישראל בדור הקודם ששינו משניות וגמרא בעל פה?

רבינו שליט"א: כמדומני שמרן הקהילות יעקב זצ"ל היה חוזר משניות בעל פה, אבל לא ידוע עוד, מרן הגרא"מ שך זצ"ל לא עשה כך, הוא אמנם היה חוזר על השי"ס והיה בקי בשי"ס, ומרן הקהילות

שו"ת להורים ומחנכים על ידי מרכז 'האזינו' בעקבות אתגרי התקופה – אדר תשפ"א

שאלה: בתקופת הקורונה תלמידים רבים התרגלו לשימוש בפלאפונים, היות ובישיבות העבירו שיעורים באמצעות הטלפון, וכעת שבעזרת השם הולכים לחזור ללימודים כרגיל, שואלים ההורים האם להתחיל כבר מעכשיו לדבר עם הילדים להתכונן להפסיק עם זה, וכיצד להשפיע עליהם בזה?

רבינו שליט"א: כן, להסביר להם שזה רק בדיעבד, שזה דבר שלא כדאי להמשיך בו, ולהסביר להם את מה שלא כדאי, שהפלאפון הוא ביטול תורה ומבלבל את הראש, בלי פלאפון האדם רגוע, ועם פלאפון הוא מבולבל. עדיף כבר מעכשיו להתחיל להכין אותם שזה בדיעבד וצריכים לחכות מתי להיפטר מזה.

שאלה: אותה השאלה יש על 'נגנים', היות וסדר-היום לא היה מלא, יש תלמידים שהתרגלו לשמוע מוזיקה בנגנים.

רבינו שליט"א: וההרגל נעשה טבע... צריכים להסביר להם שזה בטלה וביטול זמן, וכל השימוש בזה היה בלית ברירה.

שאלה: וכיצד גורמים לבחור שמקשיב עכשיו הרבה למוזיקה, להפסיק עם זה?

רבינו שליט"א: שהלימוד יהיה מעניין, שילמד בצורה שמעניינת. זה תלוי איך לומדים, כל אחד לפי טבעו ללמוד בצורה שמעניינת אותו.

שאלה: בעקבות המצב יש בחורים ששואלים כל מיני שאלות בענייני אמונה, אמנם לא שאלות קשות אך שאלות, והורים מבקשים לדעת כשהבן שואל אותם, האם לומר לו שיפנה למשגיח או לראש הישיבה?

רבינו שליט"א: צריכים רק לחנך שהכל בידי שמים והכל לטובה, כמו שאמרו בגמרא (ברכות לג, ב) הכל בידי שמים וכל דעביד רחמנא לטב עביד (שם ס, ב).

שאלה: ולהיכנס למשא ומתן בעניינים אלו?

רבינו שליט"א: בלי משא ומתן, אנו לא יודעים למה זה לטובה, אבל זה ודאי שהכל בידי שמים והכל לטובה, וכמו שרופא נותן תרופה, שלפעמים התרופה היא קשה, אבל היא לטובה. יש כל מיני הסברים להסביר זאת, אך אין צורך בהסברים, ורק צריכים לדעת שזה מן השמים ולטובה, כי כל דעביד רחמנא לטב עביד.

שאלה: מבקשים חיזוק והדרכה להורי הבחורים על החינוך בימים אלו.

רבינו שליט"א: תחילה יש לדעת כי חינוך צריך להיות בלי כעס. עם כעס וצעקות אי אפשר לחנך. והחינוך הוא רק ביישוב הדעת ואווירה נעימה, שהילד יבין שרוצים את טובתו, כי אם זה בצורה של קשיים הוא לא מבין מה רוצים ממנו, כי הוא רק ילד ואינו מבין, ואינו מקבל את החינוך. לכן צריכים לחנך בהסברה שהוא יבין שרוצים את טובתו, אם יש הסבר, ואם לא, צריך שיבין שכך הדין וזה לטובתו, שאם כך הדין הרי זה לטובתו.

וגם כל האווירה בבית נותנת חינוך. ההתנהגות של ההורים מחנכת את הילדים. ואמנם זה תלוי באופי, מה האופי של ההורים, ואם ההורים הם עם אופי קשה, עם אופי של תקיפות, הם צריכים גם כן להתחנך...

שאלה: היו הורים שאמרו שהם מתקשים לסנן את החברים של הילדים או את החברות של הבנות, וכבר ניסו לדבר איתם ברוגע ובנעימות, וגם ניסו באיומים, ואינם מצליחים בזה.

רבינו שליט"א: לא באיומים, צריכים רק בנעימות! ובאמת זה דבר הכרחי, שאם יש לבן חברים לא טובים צריך לנתק אותם, וצריכים למצוא איזה עצות להסביר לו שיבין את זה, שלא כדאי להתחבר איתם, ויכולים לומר לו שזה יזיק לו בעתיד, וכגון בשידוכים, זה יזיק לו אם הוא מתחבר עם חברים כאלה. ואמנם זה תלוי איזה ילד הוא והאם יוכל להבין זאת. אך אפשר לומר לו שזה לא לכבודך, ולא יכבדו אותך, אתה מאבד את הכבוד ובחברה לא יעריכו אותך, וכשתרצה ללכת לישיבה גדולה לא יקבלו אותך, כי יתעניינו ויקבלו עליך אינפורמציה שאלו הם החברים שלך...

שאלה: אברכים שואלים שמפאת המצב צריכים יותר להיות בבית עם הילדים וללמוד איתם, ופעמים שזה בא על חשבון לימודם האישי, ומרגישים שמאבדים בזה מהשטייגען שלהם...

רבינו שליט"א: לא מאבדים, זה הכל זכויות!

שאלה: אבל האברך בכלל לומד ברמה גבוהה, וכשצריך ללמוד עם הבן שלו זה ברמה נמוכה...

רבינו שליט"א: בזכות זה שהוא מקיים מצות 'ושיננתם לבניך', הוא יזכה להצלחה אחר כך גם בלימודו העצמי. מה שהוא לומד עם הבן זה זכות להצלחה, ההצלחה היא עם זכויות, ובלי זכויות אין הצלחה, וצריך זכויות.

לחג הפסח

נגילה ונשמחה בישועתך

הרמב"ם בפ"ו הלכות יום טוב כתב כי שמחת יום טוב צריכה להיות שמחה שיש בה עבודת יוצר הכל, והיינו שמחה שהיא עבודת השם, לשמוח בתורה ובמצוות.

ומצינו גם במדרש (שיה"ש רבה א, לב) על הפסוק זה היום עשה השם נגילה ונשמחה בו, אין אנו יודעים במי לשמוח, אם ביום או בהקב"ה, והיינו כי בפסוק כתוב 'זה היום', וכתוב 'עשה השם', ואפשר לפרש בשני אופנים נגילה ונשמחה 'בו' – ביום, או בהשם. ומביא המדרש על זה עוד פסוק, הביאני המלך חדרי נגילה ונשמחה בך, ומפורש כי השמחה צריכה להיות בך בהקב"ה, וממשיך המדרש: בך בישועתך, בך בתורתך, בך ביראתך, בך בעשרים ושתים אותיות שכתבת לנו בתורה, ב"ת שניים כ"ף עשרים הרי בך. ע"כ.

והנה כל מה שהוזכר במדרש: בתורתך, וביראתך, וב"ב אותיות התורה, הם ענייני עבודת השם שצריך לשמוח בהם, אבל מה שהוזכר בישועתך צריך ביאור, כיצד זה שייך לעבודת השם, ומה היא השמחה בישועתך.

וכן יש להתבונן במה שאנו אומרים בכל שבת ויום טוב 'קדשנו במצוותיך ותן חלקנו בתורתך שבענו מטובך ושמחנו בישועתך', ומבקשים בזה על כמה ענייני רוחניות: קדשנו במצוותיך – שנזכה להתקדש על ידי המצוות, ותן חלקנו בתורתך, וכן שבענו מטובך היינו תורה כמו שאמרו (אבות ו, ג) אין טוב אלא תורה, והוא על דרך מה שפירש ההפלאה בהקדמתו את מה שאומרים בתפילת שבת 'ישבעו ויתענגו מטובך' שהכוונה על דברי תורה, ואחר כך מבקשים 'וטהר לבנו לעבדך באמת' שזה גם כן בקשה על רוחניות, אבל שמחנו בישועתך צריך ביאור איזו רוחניות יש בזה?

ויתכן לפרש כי הרי לאדם יש יצר הרע, וצריך סייעתא דשמיא להתגבר עליו, כמו שאמרו (קידושין ל, ב) יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו שנאמר צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו שנאמר אלוקים לא יעזבנו בידו, ע"כ. והיינו שהרשע – היצר הרע מבקש להמית את האדם מיתת עולם ולהכשילו בחטאים, וצריך סייעתא דשמיא להתגבר עליו, ובלי סייעתא דשמיא אין האדם יכול להתגבר על היצר.

וידוע בזה מהגאון (קול אליהו סוכה) והמסילת ישירים (סוף פ"ב) כי רק אם אדם עושה כל מה שהוא יכול ומתאמץ כמה שהוא יכול ויותר כבר אינו יכול, אזי הקב"ה עוזרו להתגבר על היצר, אבל אם אינו מתאמץ כמה שהוא יכול, הרי אין בו דעה, ואין מרחמים עליו, ואינו זוכה לסייעתא דשמיא.

ועל כל פנים מבואר כי צריכים עזרה מהקב"ה להתגבר על היצר הרע, ואם כן יש לפרש כי זו היא הישועה, ועל זה אנו מבקשים שמחנו בישועתך, שנזכה לישועה מן היצר הרע! כי צריכים עזרה וישועה בזה.

וידוע שיש חילוק בין עזרה לישועה, וכפי שמזכירים בתפילת שמונה עשרה מלך עוזר ומושיע: 'עזרה' פירושה שהאדם עושה קצת בעצמו, ויש מי שעוזר לו, אבל חלק הוא עושה בכוחות עצמו, ואילו 'ישועה' פירושה שאינו יכול לעשות כלום בעצמו, וצריך מושיע שיעשה הכל עבורו.

וכך גם בהתגברות על היצר, צריכים 'עזרה' ו'ישועה', כי יש דברים שהאדם עושה חלק בעצמו, ורק צריך עזרה מן השמים, אך יש מקרים שהאדם כבר אינו יכול לעשות כלום, ולא מספיק עזרה, אלא צריך ישועה, יותר מעזרה. ועל זה מבקשים שמחנו בישועתך. וזהו גם ענין נגילה ונשמחה בישועתך, שגם הישועה היא ענין של רוחניות, וזוהי שמחה שיש בה עבודת יוצר הכל.

מתוך שיחת רבינו בחג הסוכות תשפ"א

יעקב בזמנים קבועים שהיה לו בכל שבוע היה חוזר סדר משניות כמדומני, אבל אי אפשר ללמוד מזה לילדים.

שאלה: האם אפשר ללמוד עם ילדים בתחילת לימודם בגמרא שאינה בצורת הדף הרגילה?

רבינו שליט"א: לא כדאי.

שאלה: האם לתקן ילד שנבחן בעל פה על מילים פשוטות, כגון 'רבי יוסי אומר' במקום 'אמר רבי יוסי', או 'תנן' במקום 'תניא'?

רבינו שליט"א: לא להקפיד, זה לא איכות.

שאלה: אפילו שיש נפקא מינה האם רבי יוסי חולק או רבי יוסי רק אומר, וכן האם זה ברייתא...

רבינו שליט"א: בשביל הזיכרון זה לא חשוב.

שאלה: האם כבר בתחילת לימוד הגמרא צריך ללמוד איתם רש"י בפנים?

רבינו שליט"א: איך שמקובל בכל החדרים.

שאלה: האם אפשר לתת לילדים גמרא עם ניקוד?

רבינו שליט"א: לא כדאי.

שאלה: האם נכון וכמה מפרשים להגיד בכיתות הגבוהות?

רבינו שליט"א: אפשר לפעמים להזכיר להם איזה מפרש חשוב, מפרש מובן, שיכולים להבינו.

שאלה: מה לומר לילד שאומר שהוא מתחבר לבקיאות ולא מוצא חשק בתוספות ובעומק הפשט?

רבינו שליט"א: אם זה טבעו אין ברירה, יש כאלה שזה טבעם.

שאלה: ולתת לו את האפשרות שילמד יותר בקיאות?

רבינו שליט"א: מסתבר, אם זה הטבע שלו אין ברירה.

שאלה: באופן כללי לעודד ילדים ללמוד עוד דברים או להתמקד במה שלומדים בחיידר?

רבינו שליט"א: אם יש עודף זמן מדוע לא, אם זה לא יפריע, וזה לא על חשבון הלימודים האחרים.

שאלה: בחיידר שלנו תלויים לאורך הקירות תמונות של גדולי ישראל, כמה נכון שהמלמדים יקדישו זמן לספר על חייהם ופועלם של גדולי ישראל?

רבינו שליט"א: אינני יודע כמה זמן, צריך קצת שידעו, ותלוי מאיזה בית הם, יש כאלה שידעו את זה מהבית, אבל אם לא יודעים מהבית צריך שידעו משהו, וזה דבר חשוב, אך אינני יודע כמה זמן.

שאלה: האם וכמה להעיר ולהעניש ילדים שמאחרים, בפרט שפעמים רבות זה לא אשמתם כי זה תלוי בבית?

רבינו שליט"א: הם לא אשמים, כדאי לדבר איתם שישתדלו לבוא בזמן, אבל שלא ירגישו שיש ביקורת עליהם.

שאלה: האם נכון לתת עונשי כתיבה לילד שמפריע?

רבינו שליט"א: כפי מה שמקובל בחדרים. ילד שמפריע, תלוי באיזה גיל הוא, אם הוא בר דעת ומפריע אפשר לומר לו כי הוא עושה לעצמו שם רע, ולהסביר לו שהוא מפסיד מזה.

שאלה: האם ראוי להוציא ילד שמפריע מחוץ לכיתה כאשר זה רע לו אבל טוב לכל האחרים שהוא לא יפריע?

רבינו שליט"א: זה תלוי אם אי אפשר, רק בלית ברירה במקרים מיוחדים יש לעשות כן. וצריכים לראות בכל דבר לפי הענין וכפי מה שמקובל בחדרים, כי זה תלוי בהרבה פרטים.

שאלה: האם לאפשר לילד ללמוד פחות מאחרים כאשר יתכן שהוא באמת אינו מסוגל לזה?

רבינו שליט"א: אם הוא לא מסוגל באמת יש לתת לו כפי כוחו, כי חשוב מאד שהילד ירגיש הרגשה טובה, ומעשה שהיה דבר כזה בילד שגמר כיתה ח' ולא היה ראוי להמשיך בישיבה קטנה, והעבירו אותו

לחיידר אחר והיו מבחנים ונתנו לו רק שאלה אחת במקום עשר שאלות, וכשענה כפי כוחו קיבל ציון מאה, ובזכות זה התעודד, ולאט לאט התקדם בלימודו, עד שבסוף השנה היה כמו כל הילדים. צריכים לתת לתלמיד הרגשה טובה.

שאלה: על איזה נקודות יש לתת דגש עם תלמיד חלש?

רבינו שליט"א: לראות שיהיה לו ביטחון עצמי, ואפשר לעשות זאת על ידי נתינת ציונים יותר ממה שמגיע לו, שיראה שהוא חשוב ומחשיבים אותו, ולא ירגיש חלישות הדעת.

שאלה: בזמן שלומדים לימודי קודש האם להקפיד עם התלמידים על כתיבה מסודרת ונכונה בזמן השיעור, שיכתבו יפה ומסודר?

רבינו שליט"א: זה שייך ללימודי חול, בזמן לימודי החול אפשר לומר להם איך שיכתבו.

שאלה: כמה נכון לתת עונשים בימינו?

רבינו שליט"א: זה לא פשוט וצריכים להתייעץ עם אנשי חינוך.

שאלה: ועל איזה דברים יש להקפיד? מהו הדבר שעליו יש להעניש במיוחד?

רבינו שליט"א: בעיקר על חוצפה, שלא תהיה חוצפה.

שאלה: האם נכון לתת פרסים לעידוד גם על הלימוד הרגיל של הכיתה?

רבינו שליט"א: זה יכול לגרום קנאה ותחרות.

שאלה: אבל הרי תחרות זו 'קנאת סופרים' (ב"ב כא, א).

רבינו שליט"א: קנאת סופרים לא נאמרה על תלמידים, אלא על מלומדים. לתלמידים זה לא כדאי.

שאלה: האם מותר לתת לילד ציון גבוה יותר ממה שמגיע לו במבחן כדי לעודד אותו?

רבינו שליט"א: כן, כדאי.

שאלה: עד כמה לתת לו?

רבינו שליט"א: באופן שלא יצחקו, שלא יגרום צחוק.

שאלה: האם רק במבחנים או גם בתעודה אפשר יותר לעודד?

רבינו שליט"א: משהו, מסתבר שגם בתעודה אפשר משהו.

שאלה: והאם זה לא מלמד אותו לשקר שמקבל ציון יותר גבוה ממה שמגיע לו?

רבינו שליט"א: הציון אינו במספרים, אלא על האיכות! לתת משהו קצת יותר, בתור עידוד.

שאלה: אברך שבנו נמצא בבדיוד בגלל מחלת הקורונה ובכיתה לומדים כרגיל, האם הוא מחויב לצאת מן הכולל למספר שעות ללמד את בנו?

רבינו שליט"א: בודאי.

שאלה: מלמד שיש ברית לנכדו, והוא צריך ללמד בחיידר, האם מותר לו לבקש שיקיימו את הברית באיחור ויוותרו על מצות 'זריזין' כדי שלא לבטל תורה?

רבינו שליט"א: עדיף שיהיה בחיידר, שלא יהיה בברית, ומה בכך, הוא לא צריך להיות בברית.

שואל: אבל לא מקובל כיום ששבא לא ישתתף בברית של נכד, ואם אי אפשר לקיים שניהם כיצד ראוי לעשות?

רבינו שליט"א: זו שאלה הלכתית, לשאול פוסקי הלכה.

שאלה: מלמד שמרגיש שמשפחתו נפגעת מאי נוכחותו בשמחות, ומצד שני אם יגיע לשמחות הוא יהיה עייף למחרת.

רבינו שליט"א: וכי יקפידו עליו? צריך להסביר להם שהוא לא יכול, כי יש לו תפקיד והוא משועבד, שיסביר למשפחה שלא יקפידו עליו.

שאלה: מלמד שמקפיד לשמוע שיעור קבוע, ומצד שני לפעמים בגלל זה הוא לא יספיק להכין את השיעור כראוי, מה עדיף?

רבינו שליט"א: הוא משועבד להכין את השיעור.

שאלה: כמה זמן צריך המלמד להקדיש ללימוד של עצמו ולא ללמד לאחרים?

רבינו שליט"א: מה שמלמד לאחרים זהו זיכוי הרבים, והוא משועבד לזה.

שאלה: ילד בגיל שנים עשרה, האם עדיף שיתפלל עם חברים בכיתה, או שיתפלל בבית הכנסת במנין באישור החיידר? השאלה היא כי בבית הכנסת אין עליו פיקוח, ובחיידר יותר שמים לב עליו, אבל הוא כבר בגיל שנים עשרה ורוצה להתפלל במנין.

רבינו שליט"א: ובבית הכנסת הוא גם יתפלל?

שואל: הוא מתפלל, אבל זה בלי פיקוח ובלי החברים.

רבינו שליט"א: ומה בכך, הרי הוא מתפלל.

שאלה: תלמיד שאומר שהוא קרא קריאת שמע ולא דקדק באותיותיה, האם לחזור או לא?

רבינו שליט"א: הרי בדיעבד יוצאים, קרא ולא דקדק יצא.

שאלה: האם נכון לילדים להיות פעילים בבחירות ולתלות שלטים?

רבינו שליט"א: זה לא חינוכי ולא כדאי שיהיו ברחוב.

שאלה: תלמיד שאומר שביללה יש לו יותר חשק ללמוד, האם מותר לו בגלל זה לאחר לחיידר?

רבינו שליט"א: זה לא סיבה לאחר לחיידר.

שאלה: תלמיד שואל כשיש חבר בכיתה שנראה לו שעדיף להתרחק ממנו ומצד שני הוא יפגע מכך, כיצד ראוי לנהוג?

רבינו שליט"א: צריך בצורה שהוא לא ירגיש, עם איזה תירוץ...

שאלה: תלמיד שואל, היות שאין לילדים שכר ועונש למה תמיד מדברים איתם על עונש של עבירות?

רבינו שליט"א: זהו חינוך, וזה יגרום שיקיים אחר כך כשיגדל, ובפרט בין אדם לחברו שייך גם לקטנים. כך מחנכים, שידעו שיש אמונה ודיני שמים.

שאלה: ילד שחבר מרגיז אותו, האם מצופה ממנו לנסות אם הוא יכול להיות מעביר על מידותיו?

רבינו שליט"א: כן, מה אכפת לו...

שאלה: או שראוי שהוא יספר לרבי או להורים שהציקו לו?

רבינו שליט"א: כמובן אם אפשר צריך לעשות שיפסיק לצער אותו. אך אם זה על העבר ולא נוגע להבא, על העבר צריך שלא יקפיד, ומכאן להבא צריכים לדבר ולמצוא עצה למנוע את זה.

שאלה: מבקשים ברכה למלמדים ולמנהלים.

רבינו שליט"א: סייעתא דשמיא בזיכוי הרבים, הם מצדיקי הרבים, מזכי הרבים בתורה.

לעילוי נשמת
מרת **שושנה חשאי** ע"ה
בת ר' **אהרן סמין** ז"ל
נלב"ע י"ד ניסן תשע"א - תנצב"ה

לעילוי נשמת הגה"צ
רבי **דוד יהודה זינגרביץ** זצלה"ה
ב"ר **שניאור זלמן** זצ"ל
נלב"ע י"ד ניסן תשמ"ט - תנצב"ה

לעילוי נשמת
הר"ר **עוזיאל מנחם** ז"ל
ב"ר נתן ז"ל
נלב"ע כ"ג ניסן תשע"ו - תנצב"ה